

آشنایی با

دفتر نشر میراث مکتوب

اکبر ایرانی

و تفحص درباره متونی که ارزش چاپ و انتشار دارند، شروع شد. جلسات پی در پی و مداومی با کتابشناسان و نسخه شناسان بزرگی چون: سید عبدالعزیز طباطبائی (ره)، محمد تقی دانش پژوه (ره)، احمد منزوی، عبدالحسین حائری، حسین اشکوری، محمد علی روضاتی، نورانی، غفاری و کتابشناسان و مصححان صاحب نظر دیگری که با نظر لطف آمیز خود این حرکت مقدس را پر رونق کردند، برگزار شد.

انبوهی از کتب و متون از سوی آن عزیزان پیشنهاد شد که اکنون پس از سه سال، شاهد ثمردهی بسیاری از آثاری هستیم که هریک رأی صائب این بزرگان معاضد آنهاست و یاد برخی از آنان در طلیعه آثار منتشر شده، چشمنواز است و خاطره انگیز.

در اواخر سال ۷۴ نمایه ای از صد اثر در دست تصحیح و انتشار این دفتر به نام کارنامه میراث منتشر شد. این در حالی بود که چندین اثر، از جمله: فرائد الفوائد در احوال مدارس و مساجد، جغرافیای نمروز، رساله تغییرات و ترفیات در وضع و حرکت و تسلیه العباد منتشر شده بود.

دفتر نشر میراث مکتوب در دی ماه سال ۱۳۷۳ برای بررسی و مطالعه درباره بازسازی، احیا و انتشار مجموعه ای بزرگ از مهمترین و برجسته ترین آثار مکتوب در فرهنگ و تمدن ایران اسلامی با حمایت و مساعدت معاون امور فرهنگی وزارت ارشاد، آقای احمد مسجد جامعی، آغاز به کار کرد.^۱ پس از سه ماه مطالعه مستمر، فهرستی از کتب و متون گرانسنگ و کهن - حدود هزار اثر - در بیش از پنجاه موضوع تهیه شده و برای نظرخواهی به مراکز پژوهشی و شخصیت های ذی صلاح ارسال گردید. صد اثر از میان آنها برگزیده شد. مطالعات بعدی نشان داد که تقریباً تمامی آنها چاپ مناسب و تحقیق و تصحیح منقح و قابل قبولی دارند، لیکن بسیاری از نویسندگان این آثار، تألیفات و رسایل دیگری دارند که تاکنون ناشناخته مانده، تحقیق نشده و انتشار نیافته است. از این رو، از چاپ مجموعه ای هماهنگ، یکپارچه و یک شکل - که قبلاً و بعضاً بارها انتشار یافته - صرف نظر شد و تحقیق و تصحیح متون خطی و چاپ نشده در اولویت قرار گرفت. از آغاز سال ۷۴ کار پرس و جو

۱. دانشگاه شیکاگو با همکاری مؤسسه دائرة المعارف بریتانیکا مجموعه ای از بزرگترین آثار مکتوب فرهنگ غرب را تحت عنوان «بزرگترین کتابهای دنیای غرب» از هومر تا عصر حاضر، تحت عنوان: *The Great books of the western word*، به زبان انگلیسی ترجمه کرده و در حدود شصت جلد منتشر کرده است.

تولید منابع و مصادر علمی، ادبی و پژوهشی برای مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی، حمایت از مصححان علاقه‌مند و استعداد‌های جوان، انتشار پایان‌نامه‌های دوره‌های دکترای و کارشناسی ارشد که متن ارزشمندی باشند، اطلاع‌رسانی اخبار میراث و جلوگیری از دوباره کاریها، ایجاد زمینه‌های تبادل فرهنگی با کشورهای آسیای مرکزی و شبه قاره و... است.

برخی از اولویتهایی که در گزینش این آثار مورد نظر بوده است، عبارت‌اند از: عناوین انتخاب شده باید دارای ویژگیها و امتیازاتی در موضوع، محتوا و نثر فارسی باشند. به عبارت دیگر، احیای آثار کهنی که دارای نثر قدیمی و روان فارسی‌اند، یا آثاری که تاریخ علوم و فنون را در ایران باز می‌نمایند، نیز آثار عربی ارزشمندی که برای ارتباط و تبادل با جهان اسلام و عرب سودمند هستند.

البته مطالب توهین آمیز و تفرقه‌انگیز و طعن‌گونه‌ای که بعضاً کاتبان نسخ بدان افزوده‌اند، حذف می‌شود و اساساً این دسته آثار در سلسله کارهای این دفتر قرار نمی‌گیرند. کتابهای منتشر شده با مشارکت و همکاری دوازده ناشر تاکنون انتشار یافته است. مشارکت دادن ناشران در پویایی این جریان فرهنگی بسیار سودمند بوده و امید آن که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با تداوم این حمایتها، حرکت اصیل احیای متون را پربارتر از همیشه کند.

دفتر نشر میراث مکتوب، تمام مراحل علمی و آماده‌سازی فنی یک اثر را از مرحله تحقیق و تصحیح، حروفچینی، نمونه‌خوانی و آماده‌سازی برای لیتوگرافی انجام می‌دهد و برای انجام مراحل فنی و چاپ به ناشر واگذار می‌کند و هریک به اندازه سهم خود، از کتب منتشر شده دریافت می‌کنند.

یادآوری می‌شود، این دفتر، خرداد ماه سال ۷۵ به سفارش وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، آقای مهندس میرسلیم، با حفظ هویت مستقل خود - از لحاظ نظری و سازمانی - به انجمن آثار و مفاخر فرهنگی وابسته شد؛ به این قصد که ثبات یابد و موانع پیشرفت از سر راه آن برداشته شود و با استقلال بیشتری بتواند به خدمات فرهنگی خود تداوم بخشد.

حدود ۱۳ از کتب مذکور، به دلایلی، از جمله ضعف تصحیح، مشکلات ناشی از ناخوانا بودن نسخه‌های آنها، انصراف مصحح از ادامه کار، تجدید نظر شورای علمی دفتر درباره آن اثر، تمایل مصحح به انتشار اثر به دست ناشر دیگر، موجب شدند که آنها از ردیف آثار اعلام شده خارج شوند. در اردیبهشت سال ۷۶ به مناسبت برگزاری نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، فهرست جدیدی از آثار دفتر در کتابچه‌ای موسوم به آینه میراث با شرح کوتاهی از ویژگی هر اثر به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی در شمار دوهزار منتشر شد. این فهرست در دو بخش تدوین شده است: بخش اول، عناوین چهارم منتشر شده و در دست انتشار و ۴۲ اثر که مراحل تحقیق و تصحیح و حروفچینی و آماده‌سازی را طی می‌کند. از اردیبهشت تا بهمن سال جاری هیجده اثر افزوده شده و مجموعاً تاکنون ۴۸ اثر منتشر شده، ده اثر در آستانه نشر (لیتوگرافی و چاپ و صحافی) قرار دارد، سه اثر در دست حروفچینی، ۱۲۲ اثر در حال نمونه‌خوانی (اول و دوم) و هفده اثر در دست تصحیح و تحقیق است. به عبارت دیگر، پنجاه اثر تا پایان سال ۷۶ منتشر شده و پنجاه اثر نیز تا پایان سال ۷۷ منتشر خواهد شد. البته به طور متوسط در سال آینده حدود سی اثر دیگر به کارهای دفتر افزوده می‌شود که میانگین این تعداد در سالهای آینده - مشروط به حمایت‌های جدی از این دفتر - به پنجاه اثر خواهد رسید.

اهتمام اصلی این دفتر در احیای میراث مکتوب، رسیدن به روشهای صحیح در تصحیح متون و ارائه یک متن دقیق و درستی که مصحح را به حقیقت نوشته ماتن و نویسنده نزدیک کند بوده است. برای این کار، هم در گزینش نسخه مشورت‌های کارشناسانه صورت می‌گیرد و هم متن مصحح را کارشناسان مجرب مطالعه و بررسی می‌کنند، و برای برخی آثار، جلسه یا جلسات نقد و بررسی با حضور مصحح گذاشته می‌شود.

نکته مهم دیگر این که در کار نمونه‌خوانی نیز از کارشناسان کارآزموده بهره گرفته می‌شود، تا کتاب چاپ شده حداقل غلط مطبعی را نداشته باشد.

از اهداف دفتر نشر میراث مکتوب، ایجاد جریان فرهنگی،

آثار منتشر شده دفتر نشر میراث مکتوب

تفسیر و علوم قرآنی

- بخشی از تفسیر کهن به پارسی / از مؤلفی ناشناخته (حدود قرن چهارم هجری)؛ تحقیق و تصحیح دکتر سید مرتضی آیه الله زاده شیرازی.
- تاج التراجم فی تفسیر القرآن للأعاجم (۳ جلد) / تألیف ابوالمظفر شاهفور بن ظاهر بن محمد اسفراینی؛ تصحیح نجیب مایل هروی - علی اکبر الهی خراسانی.
- تفسیر الشهرستانی المسمی بمفاتیح الأسرار و مصابیح الأبرار / تألیف الامام محمد بن عبدالکریم الشهرستانی؛ تحقیق و تعلیق الدكتور محمد علی آذر شب.

حدیث

- مصابیح القلوب / تألیف حسن بن حسین شیعی سبزواری؛ تصحیح محمد سپهری.
- نزهة الزاهد / از مؤلفی ناشناخته؛ تصحیح رسول جعفریان.

کلام و عقاید

- ترجمة اناجیل اربعه / ترجمه، تألیف و توضیحات، میر محمد باقر خاتون آبادی؛ تصحیح رسول جعفریان.
- تسلية العباد در ترجمة مسکن الفؤاد شهید ثانی / مترجم میرزا اسماعیل مجد الادباء خراسانی؛ تصحیح محمد رضا انصاری.
- رسائل فارسی / تألیف حسن بن عبدالرزاق لاهیجی؛ تصحیح علی صدرائی خونی.
- رسائل فارسی جرجانی / تألیف ضیاء الدین بن سدید الدین جرجانی؛ تصحیح و تحقیق دکتر معصومه نور محمدی.
- فتح السبل / تألیف محمد علی بن ابی طالب حزین لاهیجی؛ تصحیح ناصر باقری بید هندی.
- قاموس البحرين / تألیف محمد ابوالفضل محمد؛ تصحیح علی اوجبی.
- النظامية فی مذهب الامامية / تألیف محمد بن احمد خواجهگی شیرازی؛ تصحیح علی اوجبی.

عرفان

- رسائل دهدار / تألیف محمد بن محمود دهدار شیرازی؛ تصحیح محمد حسین اکبری ساوی.
- عقل و عشق / تألیف صائن الدین علی بن محمد تُرکه اصفهانی؛ تصحیح اکرم جوادی نعمتی.

فلسفه

- شرح القبسات / تألیف المیر محمد باقر الداماد؛ شرح میر سید احمد علوی؛ تحقیق حامد ناجی اصفهانی.
- عین الحکمة / تألیف میر قوام الدین محمد رازی تهرانی؛ تصحیح علی اوجبی.
- مرآت الاکوان / تألیف احمد بن محمد حسینی اردکانی؛ تصحیح عبدالله نورانی.
- نبراس الضیاء و تسواء السواء فی شرح باب البداء و اثبات جدوی الدعاء / تألیف المیر محمد باقر الداماد؛ تعلیقات الملاء علی النوری؛ تحقیق حامد ناجی اصفهانی.

تاریخ اسلام

- آثار احمدی / تألیف احمد بن تاج الدین استرآبادی؛ تصحیح میر هاشم محدث.
- روحة الارواح و مونس الاشباح / تألیف ابوسعید حسن بن حسین شیعی سبزواری؛ تصحیح محمد سپهری.
- فوائد الفوائد در احوال مدارس و مساجد / تألیف محمد زمان بن کلبعلی تبریزی؛ تصحیح رسول جعفریان.
- فیض الدموت / تألیف محمد ابراهیم نواب تهرانی بدایع نگار؛ تصحیح اکبر ایرانی.

اخلاق

- کیمیای سعادت / ترجمه میرزا ابوطالب زنجانی؛ تصحیح دکتر ابوالقاسم امامی.

زبان و ادبیات فارسی

- انوار البلاغة (در فنون معانی و بیان و بدیع) / تألیف محمد هادی بن محمد صالح مازندرانی؛ تصحیح محمد علی غلامی نژاد.

و فواید راه آهن / تألیف محمدکاشف؛ تصحیح محمد جواد صاحبی.

۵. الجماهر فی الجواهر / تألیف ابوریحان محمدبن أحمد الیرونی؛ تحقیق یوسف الهادی.

۶. طب الفقراء و المساکین / تألیف ابوجعفر احمد الجزاری؛ تحقیق وجیهة کاظم آل طعمة.

فهرست نسخه‌های خطی

۱. فهرست نسخه‌های خطی مدرسه خاتم‌الانبیاء (صدر) بابل/ به کوشش صدرائی خوئی، محمود طیار مراغی و ابوالفضل حافظیان بابل.

۲. فهرست نسخه‌های خطی مدرسه علمیه نمازی خوی/ به کوشش علی صدرائی خوئی.

آثار در دست تصحیح و تحقیق

تفسیر و علوم قرآنی

۱. بصائر یمنی / تألیف محمدبن محمود نیشابوری؛ تصحیح دکتر علی رواقی، با همکاری دفتر نشر میراث مکتوب.

۲. تأویل الآیات / تألیف شیخ بهائی؛ تصحیح دفتر نشر میراث مکتوب.

۳. جواهر التفسیر / تألیف ملا حسین کاشفی سبزواری؛ تصحیح جواد عباسی.

۴. خزائن الأنوار و معادن الأخبار / تألیف میرزا محمدخاتون آبادی؛ تصحیح اکبر ایرانی.

۵. دقاق التأویل و حقائق التنزیل / تألیف ابوالمکارم محمودبن محمدحسینی؛ تصحیح جويا جهانبخش.

۶. رسائل عبدالرزاق کاشانی / تألیف عبدالرزاق کاشانی؛ تصحیح مجیدهادی زاده.

۷. شافع حشر / تألیف محمدبن منصور دشتکی؛ تصحیح اکبر ایرانی.

۸. لطائف التفسیر / تألیف ابونصر احمد درواجکی؛ تصحیح دکتر علی رواقی - احمد شریعتی.

۲. تذکرة المعاصرین / تألیف حزین لاهیجی؛ تصحیح معصومه سالک.

۳. دیوان حزین لاهیجی / تألیف حزین لاهیجی؛ تصحیح ذبیح‌الله صاحبکار.

۴. لطایف الأمثال و طرایف الأقوال / تألیف رشیدالدین وطواط؛ تصحیح حبیبه دانش آموز.

زبان و ادبیات عرب

دیوان ابی بکر الخوارزمی / تألیف ابوبکر خوارزمی؛ تصحیح دکتر حامد صدقی.

تاریخ و جغرافی

۱. ترجمه تقویم التواریخ / تألیف عبدالله چلبی، معروف به حاجی خلیفه؛ تصحیح میرهاشم محدث.

۲. التعریف بطبقات الامم / تألیف القاضی صاعد الأندلسی؛ تحقیق دکتر غلامرضا جمشیدنژاد اول.

۳. جغرافیای حافظ ابرو (ج ۱) / تألیف شهاب‌الدین عبدالله خوافی؛ تصحیح صادق سجادی.

۴. جغرافیای نیمروز / تألیف ذوالفقار کرمانی؛ تصحیح عزیزالله عطاردی.

۵. مجمل رشوند / تألیف محمدعلی خان رشوند؛ تصحیح دکتر منوچهر ستوده - عنایت‌الله مجیدی.

علوم و فنون

۱. تحفة المحبتین (در آیین خوشنویسی و لطایف معنوی آن) / تألیف یعقوب بن حسن سراج شیرازی؛ به اشراف محمدتقی دانش‌پژوه؛ به کوشش کرامت رعنا حسینی و ایرج افشار.

۲. ترجمه المدخل إلى علم أحكام النجوم / تألیف ابونصر حسن بن علی قمی؛ تصحیح جلیل اخوان زنجانی.

۳. التصریف لمن عجز عن التألیف (بخش جراحی و ابزارهای آن) / تألیف ابوالقاسم خلف بن عباس زهراوی؛ ترجمه احمد آرام - دکتر مهدی محقق.

۴. تغییرات و ترقیات در وضع و حرکت و مسافت و حمل اشیاء

کلام و عقاید، نهج البلاغه

۱. الاربعون في شرح الاحاديث المشكلة / تأليف قاضى سعيد قمى؛ تصحيح دكتور نجفقلی حبیبی.
۲. سلم السماوات / تأليف ابوالقاسم بن ابی حامد کازرونی؛ تصحيح عبدالله نورانی.
۳. شرح نهج البلاغه / تأليف ملاً محمد باقر لاهیجانی؛ تصحيح دكتور سيد محمد مهدي جعفری.
۴. محبوب القلوب / تأليف قطب الدين شريف لاهیجی؛ تصحيح دكتور سيد ابراهيم ديباجی.

عرفان و فلسفه

۱. رسائل قاضی سعيد قمی / تأليف قاضى سعيد قمى؛ تصحيح رضوان عبدلی.
۲. شرح فصوص الحکم جامی / تأليف عبدالرحمان جامی؛ تصحيح استاد سيد جلال الدين آشتیانی.

تاریخ اسلام

۱. بهجة المباحج / تأليف حسن بن حسين شيعی سبزواری؛ تصحيح مالك محمودی.

تاریخ و جغرافیا

۱. بازسازی و تحقیق تاریخ نیشابور (۳ جلد) / تأليف حاكم نیشابوری؛ تصحيح على رفیعی علامرودشتی.
۲. عالم آرای امینی / تأليف روزبهان خونجی؛ تصحيح اكبر عشیق.
۳. فروغستان / تأليف محمد مهدي بن باقر اصفهانی (متخلص به فروغ)؛ تصحيح ايرج افشار.
۴. القند فی تاریخ علماء سمرقند / تأليف ابو حفص نجم الدين محمد النسفي؛ تصحيح يوسف الهادي.
۵. كشيک خانه / تأليف نجيب كاشاني؛ تصحيح دكتور اصغر دادبه و دكتور صدری.

فقه

۱. ترجمة قواعد الأحكام في معرفة الحلال والحرام / تأليف علامه

حسن بن مطهر حلی؛ تصحيح دكتور محمود فاضل يزدي (مطلق).

زبان و ادبیات فارسی

۱. تذكرة الشعراء / تأليف محمد مطربى سمرقندی؛ تصحيح على رفیعی علامرودشتی.
۲. تذكرة نثر عشق / تأليف حسين على خان عظيم آبادی؛ تصحيح دكتور سيد كمال حاج سيد جوادى.
۳. شرح ديوان منسوب به حضرت امير المؤمنين عليه السلام / تأليف حسين بن معين الدين ميبدي؛ تصحيح سيد ابراهيم اشك شیرين و حسين رحمانی.
۴. شرح نظم الدر / تأليف صائغ الدين على بن محمد تركه اصفهانی؛ تصحيح اكرم جوادى نعمتى.
۵. مقاصد اللغة / تأليف ناشناخته؛ تصحيح دكتور على رواقى.

علوم و فنون

۱. جواهرنامه نظامی / تأليف ناشناخته؛ تصحيح ايرج افشار.
۲. رسالة نورالعيون / تأليف محمد بن منصور جرجانی؛ تصحيح دكتور عبدالحسين مهدوى.
۳. روضة المنجمين / تأليف شهردان بن ابى الخير؛ تصحيح جليل اخوان زنجانی.
۴. کشاورزی ۱۲ بابی / تأليف ناشناخته؛ تصحيح ايرج افشار.

آثار در آستانه چاپ و نشر

حدیث

۱. شرح دعای صباح / تأليف محمد بن مصطفى خویی؛ تصحيح اكبر ایرانی.

کلام و عقاید، نهج البلاغه

۱. تحفة الأبرار في مناقب الأئمة الأطهار / تأليف عماد الدين حسن بن على مازندرانی طبری؛ تصحيح سيد مهدي جهرمی.
۲. شرح منهاج الكرامة في إثبات الإمامة / تأليف علامه حلی؛

عبدالرحمان جامی؛ تصحیح اعلاخان افصح زاد، ابوبکر ظہورالدین، محمدجان عمرآف و جويا جهانبخش، با همکاری دفتر نشر میراث مکتوب.

۵. بررسی آثار و احوال جامی / تألیف اعلاخان افصح زاد.

۶. منشآت میبدی / تألیف حسین بن معین الدین میبدی؛ تصحیح دکتر نصرت اللہ فروهر.

زبان و ادبیات عرب

خریده القصر و جریده العصر / تألیف عماد کاتب؛ تصحیح دکتر عدنان محمد آل طعمه.

تحقیق سید علی میلانی.

۳. منهاج الولاية فی شرح نهج البلاغة / تألیف ملا عبدالباقی تبریزی؛ تصحیح حبیب اللہ عظیمی.

فلسفه

۱. تقویم ایمان / تألیف میر محمد باقر الداماد؛ شرح سید احمد علوی؛ تحقیق علی اوجبی.

۲. حکمت خاقانیه / تألیف فاضل ہندی؛ تصحیح دفتر نشر میراث مکتوب، با مقدمہ استاد دکتر ابراہیمی دینانی.

۳. احیای حکمت / تألیف علیقلی بن قرچغای خان؛ تصحیح فاطمہ فنا.

۴. عیار دانش / تألیف علینقی بن احمد بہبہانی؛ تصحیح دکتر سید علی موسوی بہبہانی.

تاریخ اسلام

مناقب الطاہرین / تألیف عمادالدین حسن بن علی مازندرانی طبری؛ تصحیح علی اوجبی.

اخلاق

روضۃ الأنوار عباسی / تألیف ملا محمد باقر سبزواری؛ تصحیح اسماعیل چنگیزی.

زبان و ادبیات فارسی

۱. تائیه عبدالرحمان جامی / ترجمہ تائیه ابن فارض، بہ انضمام شرح محمود قیصری بر تائیه ابن فارض؛ مقدمہ، تصحیح و تحقیق دکتر صادق خورش.

۲. مجموعہ آثار جامی: دیوان، (۱ و ۲) / تألیف عبدالرحمان جامی؛ تصحیح اعلاخان افصح زاد، با همکاری دفتر نشر میراث مکتوب.

۳. مجموعہ آثار جامی: ہفت اورنگ (۳ و ۴) / تألیف عبدالرحمان جامی؛ تصحیح جابلقا دادعلیشاہ، اصغر جانفدا، ظاہر احراری، حسین احمد تربیت و اعلاخان افصح زاد، با همکاری دفتر نشر میراث مکتوب.

۴. مجموعہ آثار جامی: نامہا و رسائل (۵) / تألیف